

Mūsų pamokose gali kalbėti kiekvienas, arba Dar kartą apie tylenius

Raja A. Bermachanova

Perkeliamas į mūsų mokyklą, Oralas buvo apibūdintas kaip silpnos sveikatos vaikas, su kuriuo sunku dirbti. Anksčiau esu mokiusi berniuką, gimusį be kairės rankos, tačiau jis, nors ir neįgalus, buvo geranoris, greitai mokėsi ir neatsiliko nuo kitų vaikų. Dirbti su juo buvo lengva. Oralas pasirodė esąs visiškai kitoks – nelinkęs bendrauti introvertas. Ankstesnėje mokykloje niekas nesitikėjo, kad jis gali gerai mokytis ir gauti gerus pažymius, nes yra silpnos sveikatos. Atėjęs į mūsų klasę, jis visad buvo užsidaręs, todėl niekas jam nerodė didesnio dėmesio. Gal dėl to, iškviestas prie lentos, Oralas labai jaudinosi, bijojo pasakyti klaidingą atsakymą. Jei būdavo nepasirengęs pamokai, tiesiog abejingai spoksodavo ir apsipildavo prakaitu. Pasikalbėjusi su mama, sužinojau, kad namuose – vienintelėje vietoje, kur berniukas jautėsi gerai, - jis buvo atviras, kalbus ir pasitikintis savimi. Mama paprašė pagalbos, kad ir mokykloje atsiskleistų, kaip ji manė, tikroji sūnaus prigimtis.

Atidžiai stebėjau Oralą. Norėjau sužinoti, kokie mokomieji dalykai jam patinka ir kur jam reikia ypatingo dėmesio. Dažnai matydavau jį pašnibždom tariant atsakymus sau pačiam, lyginant juos su klasės draugų. Net jeigu ir būdavo pamokai pasirengęs, baisiai atsakinėdamas, Oralas jautėsi nejaukiai. Klasėje jis buvo stebėtojas: į visa, kas vyksta, žvelgė taip, tarsi žiūrėtų kino filmą. Po pamokos mėgindavau su juo pasikalbėti: "Ar tau patiko pamoka? Ar buvo įdomu? Apie ką vaikai diskutavo? Ar tu nenorėtum prie jų prisidėti? Kaip tai galėtum padaryti?" Nusprendžiau pasodinti jį šalia šnekios mergaitės, kad ši pasidalytų su Oralu mintimis ir paklaustų jo nuomonės. Iš pradžių Oralas tiek klasės draugus, tiek mane pačią tiesiog nutildydavo savo trumpu atsakymu: "Taip, puiku".

Tuo tarpu mamai jis guosdavosi: "Kiti vaikai diskutuoja, dirba grupėse, kartu sugalvoja visokių istorijų. Aš niekada negalėsiu taip lengvai kaip jie išsakyti savo nuomonės. Nereikėjo man pereiti į kitą mokyklą".

Mėginau darbą sutvarkyti taip, kad klasėje Oralas kasdien pasakytų bent vieną kitą žodį. Vykstant diskusijai, klausdavau jo: "Kas, tavo nuomone, bus toliau?", "Ką tu darytum pagrindinio veikėjo vietoje?", "Kodėl?"

Kartą per gimtosios kalbos pamoką nagrinėjome kūrinį "Jaksenas". Pateikiau diskusijos klausimą: "Ar vaikai buvo teisūs pramindami Jakseną savanaudžiu ir gobšuliu?" Man pavyko sukelti karštą diskusiją. Klasė pasidalijo į dvi priešingų nuomonių grupes. Paklausiau Oralo, ką jis mano apie tą berniuką, vardu Jaksenas, ir ką, jo nuomone, reiškia žodis "savanaudis".

Oralas atsakė, kad "jis yra blogas berniukas, nes neleido kitiems vaikams jodinėti ant savo arklio. Jis niekuo nesidalydavo, todėl vaikai vadino jį gobšuliu". Tada Oralas nutilo. Mačiau, kad jis bijo toliau ginti savo nuomonę. Kol kiti vaikai dėstė savo mintis, Oralas analizavo jų atsakymus.

Lentoje nubraižėme diskusijos lentelę:

Taip, vaikai teisūs	Ne, vaikai neteisūs
Jis neleido vaikams jodinėti ant arklio	Jis tik atrodo blogas, nes toks jo charakteris
Jis pabėgo su draugo kepure, ir tas berniukas galėjo susirgti	Jam tik norėjosi pasirodyti, ir tai buvo pirmas kartas, kai jis pats jojo ant arklio
Jis pasipūtėlis, galvojantis tik apie save	Jam buvo sunkus metas. Jei vaikai nebūtų jo vijęsi, o tiesiog pasikalbėję su juo, galbūt jis būtų pasielgęs kitaip

Priėjusi Oralo paklausiau: „Kurią grupę palaikai tu? Kuri nuomonė artimesnė tavajai? Kodėl pasirinkai kaip tik šią grupę?“ Klausydamasis klasės draugų nuomonių ir ginčų, Oralas susidarė savo požiūrį, tačiau išsakė jį tik man, ir tik labai tyliai.

Po keturių ar penkių dienų vėl nagrinėjome apsakymą, kuris vadinasi „Du draugai“. Ir vėl pasiūliau klasei padiskutuoti: „Ar teisingai pasielgė karžygys, eidamas į priešo stovyklą vaduoti draugo?“

Tądien Oralas pirmą kartą išdrįso atsakyti: „Aš manau, kad karžygys išgelbėjo savo draugą, nes tas draugas jam buvo tarsi giminaitis, tarsi brolis. Draugai dalijasi viskuo, kartu išgyvena visus sunkumus, todėl karžygys ir ėjo draugo vaduoti“.

Oralo akyse pastebėjau ir džiaugsmą, ir išgąstį. Klasė jį išklausė, pritarė ir padėjo jam. Tądien jis buvo klasės lyderis ir, atrodo, tarsi įveikė kažkokią kliūtį. Nuo to laiko Oralas ėmė nepaprastai keistis. Ankstesnis drovumas išnyko. Berniukas su pasitikėjimu leisdavosi į diskusijas, nedvejodamas reiškė nuomonę ir gynė savo požiūrį.

Kodėl taip atsitiko? Manau, kad todėl, jog per pamokas aš visada laikausi taisyklės, kad klaidingų atsakymų nėra. Kiekvienas gali laisvai pasakyti tai, ką mano. Pateikiu keletą kitų vaikų atsakymus į klausimą apie karžygį, norėdama skaitytojus supažindinti su klasės klimatu, susiformavusiu vadovaujantis šia taisykle:

„Dėl draugo tu atiduotum gyvybę, pereitum ugnį. Nes jis yra tas, kuris tau artimiausias.“ (Bolatas)

„Geriau turėti šimtą draugų negu šimtą rublių. Vienas senas draugas geriau negu du nauji. Žinoma, šios patarlės paremtos tikra tiesa. Todėl ir karžygys, daug nesvarstydamas, ėjo vaduoti draugo.“ (Alma)

„O jeigu, gelbėdamas draugą, karžygys būtų žuvęs? Tada kazachų tauta būtų praradusi du savo gynėjus. Karys turėjo pagalvoti apie savo tautą. Jeigu jis būtų žuvęs, kas būtų gynęs tautą?“ (Danijaras)

„Kodėl jis ėjo pats? Ar ne geriau būtų buvę pasitelkti kariuomenę ir nugalėti priešą?“ (Bajanas)

„Užuot tai daręs, jis galėjo vesti gražią merginą ir išauginti daugiau karių tautai ginti.“ (Saule)

Vienų mokinių mintys yra paviršutiniškos, kitų – daug įžvalgesnės. Kai kurie vaikai istoriją gebėjo susieti net su ideologija, su patriotizmu. Tačiau visų jų akyse švietė entuziazmas, mat visi turėjo ką pasakyti, niekas neliko neišklausytas. Jie visi veržėsi atsakyti, jautėsi visiškai laisvai, juto mokymosi teikiamą malonumą.

Organizuodami diskusiją, mokytojai turėtų atkreipti dėmesį į vieną labai svarbų dalyką: pirmiausia būtina išmokyti vaikus išklausti vieniems kitus. Pradžioje mūsų diskusijos buvo triukšmingos, o kadangi vaikai vieni kitų nesiklausė, tai vis kartodavo tuos pačius atsakymus, dėl to sugaišdavome daug laiko. Savo atsakymus vaikai skirdavo tik man, mokytojai. Nežinojau, ką daryti. Bandžiau įsivaizduoti save mokinių vietoje. Vieną dieną pamėginau suolus sustatyti taip, kad visi žiūrėtų vieni į kitus, o pati atsisėdau nuošalyje... Vaikai nustojo kartoję vieni kitų atsakymus, išmoko klausytis.

Kad pakito mano mokymo stilius, esu dėkinga profesinio tobulinimosi Kritinio mąstymo ugdymo skaitant ir rašant programai. Kritinį mąstymą ugdančios metodai skatina atvirą mokytojo ir mokinių dialogą, leidžia reikšti nuomones ir ginčytis, suteikia galimybių kartu ieškoti bendrų problemos sprendimų ir bendradarbiaujant įveikti sunkumus. Pati aš irgi pasikeičiau: atsikračiau įvairių praeities baimių, ir dabar man patinka, kai kolegos mokytojai ateina stebėti mano pamokų. Dabar man malonu dirbti!

Ankstesnis šio straipsnio variantas pasirodė pirmosios Kazachijos nacionalinės skaitymo konferencijos pranešimų rinkinyje "Kalbos galia ir kalbos pažinimas" (Mirseitova, S. (red.). (2001). *The Power of Language and Knowledge about Language*. Almata: Demokratinio ugdymo centras, p. 44-47).

Raja A. Bermachanova - Kyzyl Ordos (Kazachija) Parasato mokyklos pradinių klasių mokytoja.